

nuanceret frem. Vel er dette billede af Madvig ikke nyt, men det har fået en række nye perspektiver. Helt ny er derimod skildringen af den indflydelse, præstekonventerne (som på alle måder var i deres fulde glans i sidste del af århundredet) og de kirkelige myndigheders initiativer fik i 1870'erne og påvisningen af deres opinionsdannende betydning. Den kirkehistoriske forskning har ikke hidtil haft øje for dette emne. Og som eksempel på en udholdende forfølgelse af en enkeltsag, smukt indføjjet i sammenhængen, kan nævnes den debat, der fulgte efter skolebestyrer Johannes Helms' artikel i den christianhavnske borgerdydsskoles program (1880), som ville redegøre for, hvorledes skolen stillede sig »overfor den Bevægelse, der gaar igennem en Del af Øjeblikkets Literatur og derfra breder sig til hele Samfundet; den Bevægelse, der direkte og bestemt arbejder paa at nedbryde det religiøse Liv« – forældrene havde jo krav på at vide, om skolen ville og kunne værgе børnene »mod den Smitte, farligere end Mæslinger og Skarlagensfeber«. Man kan også fremhæve undersøgelsen af lærerstaben; den kaster lys over lærernes rekruttering, uddannelse og undervisning som led i en karriere. Værdifuld er også oplysningerne om eforatet (biskop og amtmand), herunder biskop Martensens negative udtalelser, biskop Kierkegaards (Ålborg) rektorindsættelsestale og biskop Clausens (Århus) virksomhed som udøver af eforværdigheden.

Erik Nørr har med megen ære erhvervet den teologiske licentiatgrad, og hans bog er et vigtigt bidrag til dansk kulturhistorie i en periode, hvor den »kristelige« kultursyntese går i opløsning og sekulariseringens pluralisme for alvor tager fart.

P. G. Lindhardt

Jens Michaelsen: *Den unge C. Th. Zahle 1866-1901*. (Odense Universitetsforlag). 151 s., 50 kr.

C. Th. Zahle – regeringschef 1909-10 og 1913-1920, justitsminister 1929-35, landstingets formand 1936-39 – stod for samtiden og står i eftermælet som den smidige forhandlingsleder, der kunne få næsten alt til at glide. Nu er der kommet en lille bog, som viser en ilter og hårdtslående agitator, den unge Zahle. Det har dog ikke været ukendt, at han var sådan som yngre. Svend Thorsen har sagt, at den engagerede Hørup-statue i Kongens Have mere ligner Zahle end Hørup.

Bogen starter med Zahles slægt og miljø og følger derefter hans historie til systemskiftet i 1901, da han stod i en fremskudt position i Venstre. Fire år senere var han blandt stifterne af Det radikale Venstre. Forfatteren har inddraget meget nyt kildemateriale, men ikke noget, der ændrer den vurdering, P. Munch gav i den store levnedsskrivelse i Dansk biografisk Leksikon i 1944. Det, der er vundet, er en fyldigere dokumentation og behandling af Zahles indsats som pressemand og navnlig som energisk arbejdende ungrigsdagsmand. Han hørte i øvrigt til de få, der blev folketingsmænd, før de fik stemmeret (Z. var 29, og loven krævede 30 år for at få valgret). Bogen er skrevet jævnt og ligefrem, sådan som Zahle selv gjorde det, her og der lidt vel omstændelig, men absolut værd at læse for den politisk interesserede.

Vagn Dybdahl